

Srovnávací a historická gramatika, historicko-srovnávací metoda

Franz Bopp, Jacob Grimm, Karl Brugmann

93. Jacob Grimm

Historicko-srovnávací metoda

zvláštní vědecký postup **zkoumání**
příbuzenských vztahů mezi jazyky;
seskupení jazyků do jazykových rodin na
základě zjištění příbuznosti mezi nimi

Historická a srovnávací gramatika 19. století

- rozvinula se na začátku 19. stol. v Dánsku a zejména v Německu
- směr, který zahájil období moderní vědecké lingvistiky
- podnětem k jeho vzniku se stalo tzv. „objevení“ sanskrtu (dávného vymřelého jazyka staroindických literárních památek). Ten byl sice znám už odedávna, ale teprve v tomto období si jazykovědci uvědomili, že velké množství podobností mezi sanskrtem a moderními evropskými jazyky nemůže být náhodné
- zajímá se hlavně o jazykový vývoj a měla v jazykovědě až do konce 19. stol. monopolní postavení (výjimkou byl pouze Wilhelm von Humboldt, který věnoval pozornost i živým současným jazykům).

Historická a srovnávací gramatika 19. století

Výsledky systematického porovnávání různých jazyků (jsou trvalou součástí i moderní lingvistiky)

- teorie o příbuznosti jazyků, objasnění jejich historického vývoje
- objasnění jejich genetické klasifikace
- podrobný popis indoevropských jazyků
- vypracování fonetických metod a moderní artikulační fonetiky

Srovnávací a historická gramatika

- V poslední čtvrtině 19. stol. vyvrcholily její teorie v tzv. **mladogramatickém hnutí** (věnovali ve svých dílech pozornost především otázkám fonetických změn a historickému pohledu na jazyk, za jejich hlavní myšlenku bývá nejčastěji považována teze o **nevyhnutelnosti fonetických zákonů**, tvrzení, že pokud se určitá hláska v jistém kontextu a v daném období změnila, muselo k takové změně nutně dojít ve všech slovech, v nichž byla tato hláska ve stejném kontextu)

Jeho představitelé shrnuli výsledky srovnávací a historické gramatiky v několika monumentálních dílech:

- H. Paul ***Principy dějin jazyka***, 1880
- K. Brugmann – B. Delbruck: ***Základy srovnávací gramatiky indoevropských jazyků*** 1886 - 1900

Úkoly historicko-srovnávací metody:

- zjistit a určit **původ** příbuzných jazyků
- event. **zrekonstruovat** přibližnou podobu prajazyka, ze kterého se příbuzné jazyky vyvinuly
- určit **stupeň příbuznosti** mezi danými jazyky – tím určit menší příbuzenské celky (na základě shodných, podobných a odlišných prvků – **klasifikovat** jazyky v rámci jazykové rodiny)
- sledovat **podmínky a příčiny** paralelního obdobného vývoje jednotlivých jazyků
- sledovat **možnosti vlivů** jazyka na jazyk

všechny tyto úlohy jsou prostředkem k **vysvětlení vývojových zákonů** jednotlivých jazyků

Konkrétní postup při zjišťování příbuznosti jazyků:

- 1) východiskem jsou **shody a podobnosti** mezi jazyky
slova ze základního slovního fondu (ty jsou vývojově nejstarší:
číslovky, zájmena, pojmenování příbuzenských vztahů)
gramatické koncovky pro vyjmenování základních gramatických
kategorií (pádů u jmen, osob u sloves)

Co rozhoduje o tom, jestli totožnost porovnávaných slov je náhodná nebo skutečná?

Rozhoduje **pravidelnost** hláskových paralel

- 2) postup může být i opačný – nevychází se s významové stránky, ale **z formální, hláskové stránky**. Pokud zjistíme **hláskové paralely (střídnice)** v jednotlivých příbuzných jazycích, je potřeba je **foneticky vysvětlit**

Závěr: hlavní a rozhodující kritérium pro určování příbuznosti jazyků jsou **pravidelné hláskové střídnice**

gramatická stavba jako celek nemůže být rozhodujícím faktorem při zjišťování příbuznosti jazyků, protože principy gramatické stavby se mohou ve vývoji měnit (srov. bulharština – staroslověnština)

Nedostatky historicko-srovnávací metody:

nemůže určit absolutní chronologii prajazykových změn, které zjistí porovnáním příbuzných jazyků, proto – větší důležitost má tzv. **relativní chronologie** (porovnávají se jazykové jevy v jejich existenci v čase v časovém poměru); není možné blíže chronologicky určit jednotlivá vývojová stádia

Klady historicko-srovnávací metody:

je jedinou metodou, která nám umožňuje odhalit a vysvětlit vývojové zákonitosti jazyků